

Підліткова сексуальність: критичні періоди в психосексуальному розвитку підлітка з позиції сексології

Федорець С. Б.

*аспірантка ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: fedorets.sexology@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-2343-7550*

Попри те, що підлітковий вік є одним з критичних періодів розвитку, на сьогодні в Україні бракує досліджень особливостей формування підліткової сексуальності.

Вважається що, першим підлітковий вік виділив Ж. Ж. Руссо, а в 1904 році С. Холл вперше окреслив його як складний період, назвавши «бурею та натиском». До сьогодні немає остаточного визначення тривалості підліткового віку. Так, в вітчизняній психології прийнято вважати, що підлітковий вік триває з 10 (11) до 15 років, в межах яких виділяють молодший підлітковий вік (10 (11)-13 років) та старший підлітковий вік (13-15 років) з наступним виокремленням юнацького періоду який триває з 15 до 21 року [1, с. 59]. Тоді як в багатьох зарубіжних джерелах можна знайти дещо інший підхід до запропонованої періодизації. Так, Г. Крайг [2] не розділяє підлітковий та юнацький вік, виділяючи його в один віковий період з 12 до 20 років. Такий же підхід ми бачимо в періодизації Е. Еріксона (12-20 років) [3]. Е. Шпрангер пропонує різні вікові межі підліткового віку для дівчат (13-19 років) та хлопців (14-21 рік) [4]. Вже згадуваний нами С. Холл визначав період з 12-13 до 22-25 років віком юності [5, с.50]. Дослідження психологів показують, що самооцінка підлітків формується в тому числі й під впливом того, як розвиваються їх статеві стосунки з однолітками [6].

З точки зору сексології, підлітковий вік співпадає з перебігом третього етапу психосексуального розвитку, під час якого формуються сексуальні орієнтації та вподобання. Даний етап психосексуального розвитку триває з 10-12 до 24-26 років, тим самим охоплюючи також і період юнацтва. Така тривалість етапу пов'язана онтогенетичними відмінностями статевого розвитку-хтось розвивається швидше, хтось повільніше, а також між статевими відмінностями, оскільки чоловіча та жіноча сексуальність формуються з певними відмінностями. Відтак, в когось формування третього етапу психосексуального розвитку (далі-ПСР) може, наприклад, закінчитись у віці 17-19 років, а в когось завершитись після 20-ти, все зазначене є варіантами норми. При цьому в сексуальному розвитку виділяють такі критичні періоди: 6-32 тижні внутрішньоутробного розвитку, 2-4 роки, 7-8 років, 12-15 років, 16-24 роки, 51-60 років [7, с.281]. З чого стає зрозумілим, що підлітковий вік збігається також з одним з критичних періодів формування сексуальності.

Протягом підліткового віку починають формуватись індивідуальні сексуальні вподобання, поступово окреслюються та закріплюються сексуальні сценарії, сексуальні ролі, сексуальні стереотипи, сексуальні очікування і т.д. Також, в цей час формуються індивідуальні вподобання щодо зовнішності партнера, його поведінки, особистісних особливостей, методу сексуальної взаємодії, інколи аж до закріплення жорсткого, ритуалізованого набору дій.

Третій етап ПСР ділиться на 3 стадії, які не прив'язують до чітких вікових меж, оскільки кордони між ними умовні. Кожна з цих стадій може розглядатись як критичний

період в формуванні як підліткової так і юнацької сексуальності, оскільки характер проходження зазначених стадій багато в чому визначатиме майбутню сексуальну поведінку людини.

1-ша стадія-формування платонічного (романтичного) лібідо. Період є критичним щодо розвитку здатності до кохання, проявам закоханості, які повинні забезпечувати реалізацію наявних почуттів, особливо в майбутньому. Реалізація стадії відбувається в прагненні бути поруч з об'єктом кохання, гуляти разом, робити разом уроки, сидіти за однією партою тощо. Завдяки чому підлітки навчаються особливим навичкам побудови любовно-платонічних відносин, розвивають навички романтичного спілкування. Для даної стадії характерна наявність фантазій романтичного характеру, які при цьому ще не передбачають генітального зближення. Закоханість підлітків носить переважно платонічний характер та не має мети викликати сексуальну реакцію. Сценарії фантазій часто сповнені героїзму, обожнювання, захоплення, неймовірного романтизму. Що створює передумови для можливої затримки на даній стадії. В нормі романтичні фантазії поступово починають доповнюватись еротичними елементами, завдяки чому відбувається перехід на 2-гу стадію. На стадії платонічного лібідо частіше фіксуються дівчатка, внаслідок чого в подальшому, їхня сексуальність починає протиставитись романтиці. Для таких дівчат, жінок, романтика не є перехідним кроком до сексуального зближення, а навпаки, романтика є бажаною, кінцевою метою. Це може викликати проблеми у взаєминах, особливо коли сексуальні сценарії містять в собі такий рівень романтизму який може бути досяжним лише на початку відносин або взагалі, бути недосяжним в реальному житті.

Також, негативні наслідки матиме «перестрибування» або «випадіння» цієї і наступної стадії, що може трапитись внаслідок раннього початку статевого життя або внаслідок сексуального розбещення. Що в подальшому призводитиме до спустошення любовних переживань, руйнування незміцнілого романтизму в статевому потязі, який ще тільки формується. Внаслідок цього у підлітка не сформується здатність кохати, проявляти свої почуття. А це, відповідно, формуватиме механістичне відношення до сексуального життя, позбавляючи його еротично-чуттєвого компоненту, що в ускладнюватиме побудову гармонійних партнерських взаємин в майбутньому.

2-га стадія-формування еротичного лібідо. В цей час підлітки розвивають навички еротичних контактів з об'єктом кохання, освоюють навички які б сприяли поступовій реалізації своїх еротичних бажань. Спочатку еротичні потреби існують на рівні фантазій, але в подальшому підлітки переходять до реалізації фантазій на практиці. Для цієї стадії характерними є перші поцілунки, обійми, доторки, пестоці. Підлітки починають практикувати петінг, поверхневий чи більш глибокий. Здебільшого до проникаючого сексу ще не вдаються, але вже створюються передумови для подальшого переходу до коїтальної активності. Фіксація на цій стадії також буде більш властива дівчаткам, хоча може траплятись і у хлопчиків також. Для таких дівчат і жінок кінцевою метою інтимного зближення будуть пестоці, а не статевий акт. В їх уявленні пестоці та секс протиставляються один одному. Такі партнерші є спроможними відчувати глибоку сексуальну насолоду від пестоців, інколи намагаючись обмежитись тільки пестощами верхньої частини тіла або пестощами клітора без вагінальної стимуляції. Тоді як коїтус є для них небажаним, неприємним доповненням, яке доводиться терпіти в стосунках.

3-тя стадія-формування сексуального лібідо. Перебіг стадії як правило відбувається

вже в юнацькому віці (що є більш бажаним), хоча інколи стадія може початись і в підлітковому віці. В сексуальних фантазіях з'являється дедалі більше сюжетів коїтального характеру. Підлітки та юнаки дедалі більше прагнуть до оволодіння навичками реалізації коїтальної сексуальності. Зазвичай ця потреба реалізовується під час мастурбації, а в подальшому відбувається перехід до реальної коїтальної активності з партнером/партнершею.

Під час мастурбації відбувається об'єднання в цілісну систему фантазій, сексуальних сценаріїв, генітальних реакцій та оргастичної розрядки. В разі нормального перебігу ПСР сексуальні фантазії, сценарії, техніки мастурбації формують уявлення про статеве життя, які в подальшому будуть відповідати реальному статевому контакту. При порушенні ПСР також є ризики появи та закріплення дезадаптивних способів мастурбації, а також формування підґрунтя для широкого кола сексуальних перверсій. До тих пір поки молода особа не перейшла до реалізації своєї сексуальності в партнерському сексі існуватиме ризик викривлення сексуальних вподобань, однак і надто швидкий перехід до статевого життя містить в собі не менше ризиків, про які ми вже зазначали вище.

З переходом до партнерського сексу всі вподобання, навички які були напрацьовані протягом усіх трьох стадій проходять своєрідну перевірку на їх адекватність щодо реальної партнерської взаємодії. Якісь вподобання та навички можуть фільтруватись (наприклад, нереалістичні сексуальні фантазії), якісь коригуються (наприклад, дезадаптивна мастурбація, яка не мала тривалого стажу), сприяючи тому, що все що виявляється успішним для партнерського статевого акту додатково розвивається та остаточно закріплюється. Закріплення навички успішного сексу в сексології вважається ознакою завершеного психосексуального розвитку.

Таким чином, із зазначеного стає очевидною доцільність підвищення рівня обізнаності в психосексуальному розвитку підлітків, серед дорослих, з якими контактує підліток. Оскільки розуміння етапів формування сексуальності, вчасне надання підліткам інформації щодо дорослішання є запорукою формування сексуально здорової особистості. Нагадаємо, що на думку Д. Хаффнер, сексуально здоровим є підліток який цінує своє тіло, бере відповідальність за свою поведінку, якісно спілкується всередині сім'ї, якісно спілкується з представниками обох статей в адекватних та поважних формах, висловлює любов і близькість відповідно до свого віку [8, с.13].

Список використаних джерел

1. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. *Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.*
2. Grace J. Craig, Don Baucum «Human development. Ninth edition».-Pearson College Div; 9th edition (January 1, 2001). 718 h.
3. Erikson E. H. *Childhood and society (2nd ed.) New York: Norton. 1964.*
4. Spranger E. *Psychologie des Jugendalters. Leipzig: Quelle & Meyer, 1924.*
5. Кутішенко В. П. *Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 128 с*
6. Хохліна І. В., Сингаїєвська І. В. *Психологічні особливості самооцінки дітей підліткового віку. Держава, регіони, підприємство: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей II Міжнародної конференції (Київ, 20 листопада 2020 р.). К.: Університет «КРОК»,*

2020. С. 90-92.

7. Кришталь В. В., Григорян С. Р. Сексология в 4 частях. Харьков: Академия сексологических исследований, 1999. 1152 с.

8. Хаффнер Д. Від перших побачень до дорослого життя. Що повинні знати батьки про сексуальний розвиток своїх підлітків. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 205 с.